

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**ITINERARI[I] || ITALIAE || RERVMQ. ROMANARVM || LIBRI
TRES ||**

Schottus, Franciscus

Antverpiae, 1600

Caieta

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70633)

INde Caietam perge, vbi & portus & arx est, quam in angulo promontorij versus orientem posuit olim Ferdinandus Arragonum rex, pulsus ex regno Neapolitano Gallis. Nostra memoria Carulus v. Imp. & rex adiecit rupem vicinam, ponteque sublicio iunxit arci superiori. Atque ita moles turribus ac propugnaculis adauctas duplicauit, & promontorio toto simul incluso, vrbi fossa murisque connexuit. *Acradinam & Tychem* Syracusanorum dices, ex iisdemque tueri vicina littora, portum, atque urbem subiectam posse. Quare selectissimo seruantur arces Hispanorum militum praesidio, nec ignotis peregrinisue datur in has accessus: immo nec ciuibus, aut inquilinis.

Vrbs itaque non minus operibus quam situ vndeque valde tuta est. Simul etenim cum promontorio, e cuius cliuo dependet, posita est in quadam peninsula, fereque tota marinis aquis cingitur: vt terrestri itinere, nisi vna porta e continenti pateat ad eam accessus per Isthmum angustum, atque ponte, porta, propugnaculisque munitissimum. Assurgit duplici vertice promontorium, & qua mediterranea spectat, vrbe vestitur in planiore cacumine cliuoso. Altera pars altior multo praecipue procurrat in mare meridiem ac occidentem versus, atque per medium a summo ad imas usque radices vasta ruptura scissa est terrae motu, ni fallor, antiquo; qui in iis Italiae tractibus aliquando contingere solet. Quemadmodum constat Neptunum (*Ennosigaeum & Sifichtona* poëtae theologique veteres quem idcirco nuncuparunt) magno tridenti suo mota montium fundamenta saepius subuertisse. Scaphis intrant hiatum
lon-

longo spatio nautæ venerabundi, locumque cõ-
lunt religiosè. Nec impiè creditur ab incolis
atque vicinis, montem illum, quo tempore
I E S V S C H R I S T V S redemptor noster pro
salute humani generis in cruce mortem perpe-
sus est, ita diuulsam terræmotu fuisse, cum pe-
tras tunc fissas esse tradat Euangelica historia.
Extractum est ex piorum hominum donariis,
propter fissuram montis, monasterium, atque
templum opulentissimum, dicatumque sacro-
sanctæ *Trinitati* ter maximæ, à quo monti quo-
que nomen nunc inditum, vt vulgo mons *Tri-
nitatis* appelletur. Miraculi instar saxum suspi-
citur immane è summo montis cacumine pro-
lapsum, quod inter medij hiatus, vbi angustior
incipit esse, scabros parietes in casu suspensum,
fixumque mansit. Sacrarium in hoc extruxit
pulcherrimum *Summe Trinitati* Ferdinãdus Ar-
ragonum rex è mari conspicuum, ad quod via
manufacta per ipsam montis rupturam ascen-
ditur è monasterio. In cuius solidis & vastis
parietibus vtrimque considerare iucundum,
mutilos saxeos sparsim extantes: & ex aduerso
loca vacua & concaua, è quibus vi summa ter-
ræmotus sunt diuulsi, quemadmodum durissi-
ma saxa inæquali semper ruptura finduntur.

Inter alia ibidem visu digna, præclaris nostri
sæculi exercituum ducibus posita monumenta
marmorea, sumptuosa, cum elogiis admodum
honorificis: *Caruli* nimirum *Borbonij* qui in op-
pugnatione funesta Romæ ignito glâdis plum-
beæ iactu vulneratus interiit. Item *Odeti Lau-
trechij* ducis aduersarum partium, qui in obsidio-
ne Neapolitana contagioso morbo quinquã-
ginta milium exercitu amisso decessit. Cuius
tamen licet inimici cadauer eius vrbis propu-
gnator *Philibertus Aurangius*, humanorum ca-
suum non inmemor, eo loco peramplo cõdidit.

Sed

Sed vt breuitati consulamus nō nihil, percurrere dumtaxat ea constitui, ex quibus præclara ingenia doctrinæ fructum aliquem legendo capere possunt.

In summo Templo monstrantur preciosissima quæque domus illius augustæ donaria & ornamenta; in qua noua sedes Episcopi fuit collocata primū ante annos circiter sexcentos, post Formias vicinas à Saracenis excisas. E cuius vr̄bis ruinis extractus etiam est crater ille *Bacchicus* ingens, cadorum plurium capax, ex vno saxo Pario candidissimo cauatus, quo nunc ibidem vtuntur in templo pro sacri Baptismatis lauacro. Inter antiqua eius generis vasa nil se vidisse pulchrius, perfectiūsue testatur Corona Pighius. Nam in eo cælatura Græca conspicitur artificiosissima, cuius non puduit sculptorem, qui nomen suum crateri inscripsit. *Salpiona Atheniensem* fuisse, characteres hi Græci in eo sculpti docent:

ΣΑΛΠΙΩΝ

ΛΘΗΝΑΙΟΣ

ΕΠΟΙΗΣΕ

Cælauit eleganter in eo vase figuris artificiosissimis vt *Dionysum* illum *bimatrem ignigenam* (sicut illum poëtæ vocant) recens natum Mercurius detulerit Iouis ex mandato ad materteram *Leucotheam*, quam & *Matutam* poëtæ Latini appellarunt; eadem *Ino* veteribus dicta: quæ, vt *Orpheus*, *Pausanias*, & *Ouidius* auctores sunt, *Baccho* infanti vbera primū dedit, qui deinde *Nymphis* nutriendus est traditus. Sic enim poëta lib. III. *Metamorph.*

*Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat, inde datum Nympha Nyseides antris
Occuluere suis, lactisq; alimenta dedere.
Hanc igitur vides matronali in habitu seden-*
tem

tem in rupe præsentatum à *Mercurio* infantem
 vlnis acceptare, positumque in linteo reconde-
 re sinu, dum *Satyri* & *Bacche* euantes ad tympa-
 na tibiaſque bifores ducunt choros. Cuius fa-
 bulæ mysteria hîc explicare longum eſſet; ideo-
 que loco commodiori eam reſeruabimus; vt &
 alia multa in iſto itinere viſa, quæ diligentiffi-
 mus antiquitatum inueſtigator *Corona Pi-
 ghius* mihi communicauit. Quem non piguit
 in altiffimum *Caietani* illius promontorij cacu-
 men ſcandere, vt videret ac dimetiretur anti-
 quiſſimum illud *L. Munatij Planci* oratoris, *Cice-
 ron*is diſcipuli, cuius adhuc extant inter fami-
 liares, epiſtolæ, mauſoleum marmoreum, quod
 ibidem extructum ante mille quingentos an-
 nos ſub *Auguſto Cæſare*, adhuc integrum lon-
 gè lateque proſpectat in mare. *Turrim Orlandi-
 nam* nunc vulgus appellat, vti maiorum opera
 factaque ſublimia fabuloſis inuoluit originibus
 poſteritatis ruditas, & hîſtoriæ veteris inſcitia.
 Eſt autem forma rotûda, vt illud *Metella Q. Cre-
 tici filie* in *Appia* via non procul ab vrbe; ad cu-
 ius imitatione architectus hoc *Plancianum* con-
 ſtruxiſſe videtur. Conſtat tota moles enim ex
 duobus murorum ſolidorum circulis. Quorum
 exterior ex ſaxo ingenti quadrato compactus
 habet in diametro paſſus circiter *xxviii.* vel
 pedes *Lxxxiv.* ex eoque colligere eſt totius ſe-
 pulchri magna latitudo, ſi diametri lineam du-
 cas in circulum. Nec minor eſt eius altitudo,
 prout oculi conſideratione dimetiri ab ipſo po-
 tuit, cum *xxvii.* ſaxorum ſeſquipedalium or-
 dinibus euehatur in altum. Quibus eſt impo-
 ſita ſuperior corona, ſuis murorum pinnis tan-
 quam in radios efformata, & hoſtilium armo-
 rum ſpoliis inſigniter adornata. Inſtranti per
 oſtium occurrit ambitus ſeptem circiter pedes
 latus, quem facit circulus interior opere lateri-
 tio

no spisso, altaque testudine iungit exteriori. Hic igitur interior altissima clausus concameratione formam rotundi templi in medio mausolei representat cum quatuor per amplis statuarum loculis. Parietes interiores omnes testorio marmorato videmus expolitos tam fuisse tantoque candore renitentes, ut vitri splendorem habuisse, niueisque repercussibus luminis radios duplicasse videantur. Qui per ostium dumtaxat intromissi (nullas enim fenestras habet tota moles) locum illustrant abunde. Supra ostium *L. Planci* oratoris titulus cum elogio rerum ab ipso gestarum characteribus pulcherrimis velut in tabula sculptus integrè legitur. Cuius inscriptionis exemplum, ut correctissimum à Corona Pighio accepi, studiosis antiquæ historiæ hic communicare non pigebit. Vidi autem antea tituli istius exemplaria plura, cum impressa, tum à diuersis exscripta: hoc tamen quod ex architypo scriptum esse nobis constat, nullum vidi correctius. Est autem titulus talis:

L. MYNATIVS L. F. L. N. L. PRON.
 PLANCVS. COS. CENS. IMP. ITER. VII. VIR.
 E. PVL. TRIVMP. EX. RAETIS. AED. EM. SATVRNI
 FECIT. DE. MANIBIS. AGROS. DIVISIT IN ITALIA
 BENEVENTI. IN. GALLIA. COLONIAS. DEDVXIT
 LVGVDNVM. ET. RAVRICAM.

³¹²
³¹⁵ Ex quo nobis manifestum fit quantæ sit antiquitatis hoc mausoleum, quod ante CHRISTVM natum annis ferè xv. vel xvi. ibidem steterisse colligimus ex *L. Planci* oratoris magistratibus in hac inscriptione nominatis. Quorum postremam censuram viginti annis post consularum gessisse, in eademque mortuum esse urbis anno DCCXXXI. lectori patebit ex nostris *Magistratum annalibus*. Non dubium igitur, cum censuræ mentionem facit titulus, quin paulò post mortem eius operi absoluto summi
 magi-

magistratus ac elogium rerum ab ipso gestarum honoris causa fuerit inscriptum. Ceterum de Planciano mausoleo iam satis multa. Promontorium verò in quo positum est, Strabo scribit *Lacones* olim, qui in ea litora colonias deduxerāt à curuitate *Caietam* appellasse: sicuti Spartana voce curua quæq; καίαδα dixerunt, oppidumque nomē inde sortitum etiam esse, Fossas insuper, ac voragines terremoto factas καία & nuncupata fuisse legimus à veteribus. Aliqui classem Troianorum in eo portu cōcrematam, indeque Caietam δῆρὸ τῆ καίας à comburendo dictam fuisse volunt. Melior tamen veterum scriptorum pars Principi poetarum Virgilio suffragatur, qui Aeneam ab inferis reuertum à Caieta nutrice ibidem sepulta loco nomen indidisse canit. Itaque summam eius antiquitatem esse, veterum opinione receptum semper fuit.

Iuuabit perlustrare Capuam, agrum Falernum, Stellarem, camposque Leborinos, pulcherrimamque partem Italiae; vbi vitiferi colles, ac temulentia succo nobilis per omnes terras inclyto celebratur; atque vbi veteres summum Liberi Patris cum Cerere certamen esse dixerunt. *Portus* autem *Caietanus* vt ob amplitudinem atque vetustatem apud auctores percelebris, sic etiam situ ac natura loci tutissimus est. Cum à meridie & occidente tempestates flatusque marinos arceat promontorium, ab Aquilone, Cæcia & Euro tutentur Apennini brachia, Italiaeque tellus stabilis. Inter ædificia publica magna & famosa ab Antonino Pio Augusto facta, vel restaurata, celebrat Iulius Capitolinus *Caiete portum ac Tarracinensem*.

Ad viam Appiam rediens, inde *Suessam* *Auruncorum* proficiscere, vbi Palatiū Ducis *Suessani*.

In itinere occurrunt in Caietana, quæ ad Appiam ducit, via, sepulchrorum antiqua ædificia

ficia magna, sed ruinosa. Et in angulo, qua se via in Appiam fundit, *Marci Tullij Ciceronis* sepulchrum ostendunt Campani antiquitatum studiosi ex *Ioviniani Pontani* sententia, cuius ætate volunt ibidem repertum fuisse fragmentum epitaphij Ciceronis. Pighio Coronæ tamen non tantæ videtur antiquitatis monumentum illud esse: quod rotundum opere lateritio concameratur, media columna testudinem sustinente; & ad dexteram introitus per scalas lapideas patet ascensus ad superiora quæ dumis & arbutis obsepta sunt.

S V E S S A.

Perlustra urbem antiquitate, veterumque scriptorum frequenti mentione celebrem; in quam *Pometinos* à Tarquinio Prisco rege Romanorum *Pometia* deleta pulsos commigrasse *Dionysius Halicarnassæus* lib. v. tradit, vnde *Suessa Pometia* vocari cœpit. Hodie, *Sesa*. Postea & *Auruncorum Suessa* dicta, teste *Liuvio*, cum *Aurunci* à T. Manlio consule Sidicinis opem ferente victi cum liberis & vxoribus eopatria deserta confugissent. Posita quidē vrbs in agro Vestino ad montem *Massicum* in Appia via & in regione amœna atque fertili: quæ aliquandiu *Volscorum* inter præcipuas vrbes nominata, tandem Romanis cessit, factaq; colonia circa annum vrbs *CDXL*. vt ex *Liuvio* colligimus. *Velleius* autem triennio post *Luceriam* deductam scribit. Passa deinde est sæpius clades *Annibalico*, ciuilibusque Romanorum bellis: quam tamen admodum postea floruisse *Cæsarum* sub monarchia, maximè sub *Hadriano* & *Antoninis Pii*, colligimus ex statuarum titulis, & elogiis, atque marmorum scripturis, quæ sparsim ibidem reperiuntur.

C A-